
GJALLARHORNET

Utges av

Svenska Arkeologiska Samfundet

Årgång 43. Nr. 2. 2024.

Bästa ledamöter!

Nu börjar sommaren gå mot sitt slut och vi hoppas att flera av er precis som vi fått möjlighet att besöka några av de fantastiska fornlämningsplatser och spännande utgrävningar som pågått under sommaren. En spännande utgrävning presenteras även i detta nummer av Gjallarhornet, där vi får senaste järnåldersnytt – med inslag av bronsålder – från Ålandsöarna! Ni kan också läsa om en gåtfull bildristning i Bromma och om den skrivelse till Lantmäteriet, om behovet av tillgång till historiska kartor, vilken Samfundet undertecknat efter den kollektiva chock hela branschen fick i maj i år när Lantmäteriet plötsligt stängde av sin digitala tjänst Historiska kartor.

Ni kan såklart också läsa om Samfundets årsmöte, där bl.a. stadgarna reviderades, och den nya styrelsen som valts, samt vilka som tilldelats pris för årets bästa rapport – den Gyllene Skärsliven. Vi behöver också efterlysa intresserade till flera olika poster som i nuläget är vakanta.

Som vanligt presenteras också nya spännande avhandlingar, nu med även antikens- och egyptologi-avhandlingar, upprop, notiser och en hel del annat!

Med önskan om trevlig sensommarläsning,

Jhonny Therus & Per Nilsson

P S – Ett tips! Sensommar och tidig höst är det ofta perfekt ljus för att besöka och fota fornlämningar, inte minst hällristningar och skålgropar som kommer till liv på ett närmast magiskt sätt i det lågt stående ljuset under sena eftermiddagar.

Jhonny Therus & Per Nilsson

info@arkeologiskasamfundet.se

Innehållsförteckning

Ordföranden har ordet	3
<i>Mikael Eboskog</i>	
Årsmötet 2024 och Samfundets nya styrelse	4
<i>Jhonny Therus</i>	
Den gyllene skårsleven 2023	7
Arkeologiska samfundet i skrivelse till Lantmäteriet mot begränsad tillgång till historiska kartor!	9
<i>Jhonny Therus</i>	
Järnåldersnytt med inslag av bronsålder: Bartsgårda på Ålandsöarna	12
<i>Kristin Ilves</i>	
Gåtfull bildristning i Bromma!	22
<i>Nils Ringstedt</i>	
Nya avhandlingar	27
Bo Gräslund ny jubeldoktor!	29
Upprop, notiser och utlysningar.....	30
Protokoll Samfundets årsmöte 2024	35
Stadgeändringar antagna på årsmötet 2024	37
Protokoll Samfundets extrainsatta årsmöte 2024	40

GJALLARHORNET utges av Svenska Arkeologiska Samfundet.

Redaktörer:

Jhonny Therus, jhonny.therus@arkeologgruppen.se

Per Nilsson, per.nilsson@ostergotlandsmuseum.se

Ordföranden har ordet

Var hälsade så här på sensommaren

Jag hoppas alla haft en fin sommar. Sitter och funderar på vad jag skriva i detta nummer. Tänker på vad ett önskvärt läge skulle vara, där våra kunniga arkeologer inom kulturmiljöarbetet tar hand om och skyddar kulturarvet eller tar till vara den kunskap en fornlämning innehar när det inte går att undvika.

Vi behöver kompetensen inom myndigheter, hos utförare och planerare för att det ska fungera. Vi behöver också forskarna, de som kan gå djupet, förmera och utveckla vår kunskap men även ställa krav på kvalitet i dokumentation, noggrannhet i fältutförande, utveckling av metoder och analyser samt tillgänglighet till all data. Krav på utförare och myndigheter att leva upp till att uppdragsarkeologin ska bidra till möjligheten av ny kunskap.

Till sist måste vi också se till att kunskapen och föremålen blir tillgängliga och förståeliga inte bara för forskarna utan för alla som är intresserade, nu och för framtida generationer. Det ska vara nära till det kulturarv vi lever i, och här behövs museerna, de måste ta plats och ges plats att vara en kunskapsnod.

Vi har mycket av de rätta verktygen, lagarna, aktörerna och kompetensen, så varför känns det inte som att vi är i ett önskvärt läge? Varför hänger inte systemet ihop? Är det brist på resurser, tid, vilja eller förståelse?

Med hopp om en fin och utvecklande höst.

Njut av att läsa Gjallarhornet i sensommar värmen!

Mikael

Ordförande

Årsmötet 2024 och Samfundets nya styrelse

En kort sammanställning av Jhonny Therus

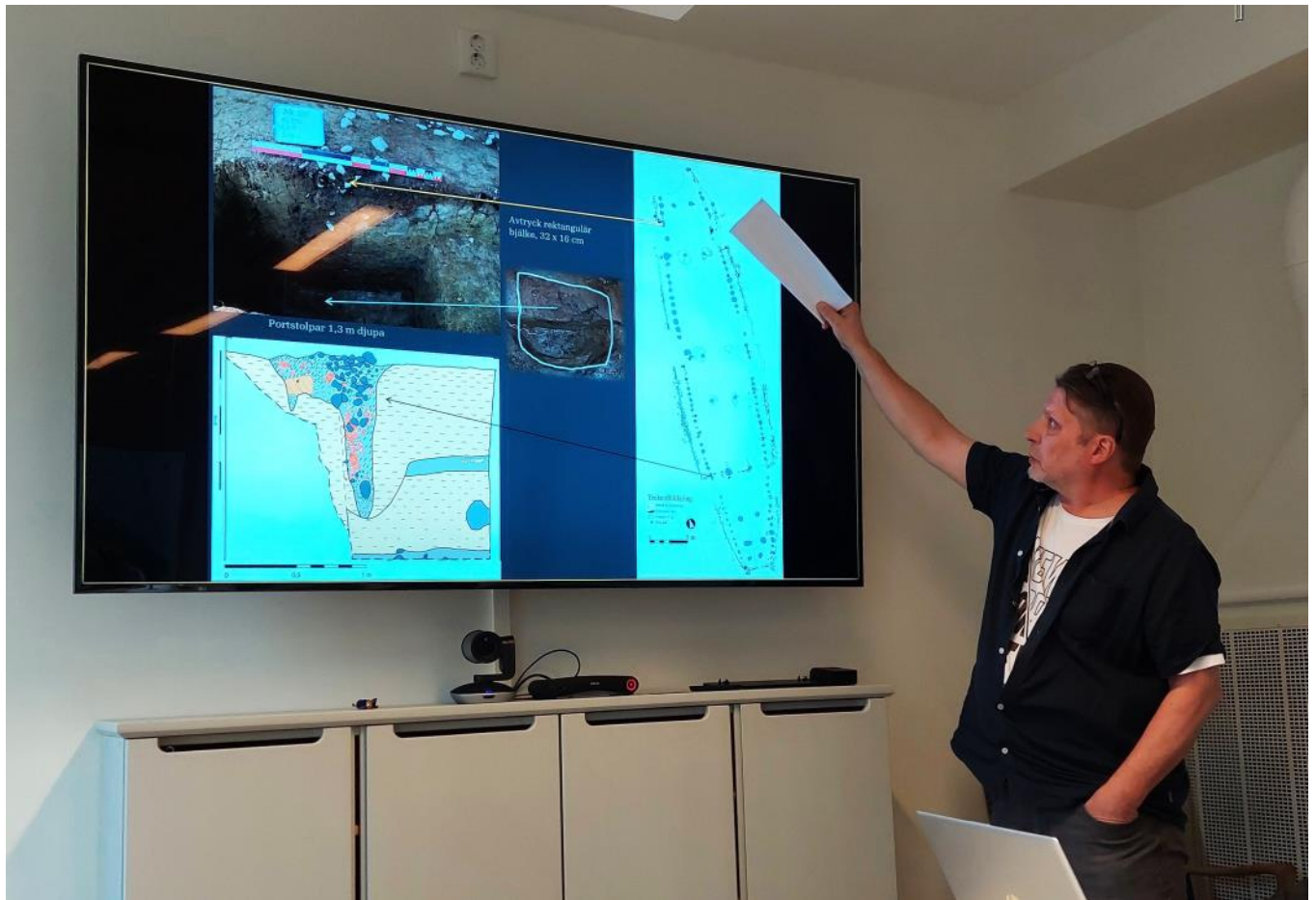
Den 8 maj hade Svenska Arkeologiska Samfundet årsmöte. Då årsberättelsen inte hunnit bli klar i tid så revisorerna kunnat granska den skedde även ett extrainsatt årsmöte den 12 juni. I juni genomförde också den nyvalda styrelsen ett konstituerande möte med val av personer till de poster som inte väljs på årsmötet. Nedan följer en kort presentation av årsmötet och den nyvalda styrelsen. De formella protokollen återfinns längst bak i detta nummer av Gjallarhornet.

Årsmötet den 8 maj gavs i hybridform, dvs både digitalt och på Upplandsmuseet i Uppsala. Mötesdelen föregicks av tre presentationer kring

aktuell arkeologi och en prisutdelning.

-Första aktivitet var tillkännagivandet av vinnaren av den Gyllene skärsliven för år 2023 års bästa rapport. Vinnare var rapporten *Norvik. Gropkeramisk boplats och hantverk i ytterskärsgård* författad av Britta Kihlstedt m.fl. på Stiftelsen Kulturmiljövård. Se sid 7 för mer information om rapporten. Britta tog emot priset på plats och motiveringen från bedömningskommittén lästes upp.

-Prisutdelningen följdes av att Britta Kihlstedt presenterade Norvik-lokalen och resultaten från undersökningen.

Innan årsmötet presenterade Pär Frölund, Upplandsmuseet, resultat från ett forskningsprojekt kring kungsgårdsplatån i Gamla Uppsala. Här diskuteras spåren av den mycket stora hallbyggnaden.

Årsmötets sista presentation hölls av Anna Ödéén från Jönköpings läns museum och behandlade det nya fyndet av medeltida brakteater intill Brahekyrkan på Visingsö, tillsammans med en beskrivning av tidigare spännande undersökningar.

-Som andra presentation följde ***Om en hallbyggnad på Kungsgårdsplatån i Gamla Uppsala*** en spännande redogörelse av Pär Frölund, Upplandsmuseet, rörande ett forskningsprojekt kring kungsgårdsplatån i Gamla Uppsala.

-Den avslutande presentationen, ***Arkeologi vid Brahekyrkan***, gavs av Anna Ödéén, Jönköpings läns museum, och behandlade både det nya fyndet av medeltida brakteater intill kyrkan och tidigare arkeologiska undersökningar i det spännande området på Visingsö.

Sedan följde årsmötesförhandlingarna där huvudpunkterna var bl.a. ändringar av stadgarna, att Samfundets reseverksamhet är vilande och problemet med att värva nya medlemmar och fylla poster. Kvällen avslutades med mat på O'Neill's irländska pub.

Ny styrelse 2024

Ordförande: Mikael Eboskog, Bohusläns museum, omvald ytterligare ett år.

Vice ordförande: Jhonny Therus, Arkeologgruppen.

Sekreterare: Ola Wolfhechel Jensen, RAÄ.

Skattmästare: Roger Nyqvist, Skogsstyrelsen.

Övriga styrelseledamöter:

Catrin Sandberg, Skogsstyrelsen.

Frida Palmbo, Norrbottens museum.

Per Nilsson, Östergötlands museum.

Lars Ersgård, Lunds universitet.

Peter Holmblad, Umeå universitet.

Karin Ojala, Uppsala universitet.

Suppleanter

Axel Frejman, Uppsala universitet

Övriga vakanta

Revisorer

Ingrid Berg

Sofia Winge

Ansvarig för medlemsregister och urval av nya medlemmar

Lars Ersgård

Ansvarig hemsidan

Vakant

Stipendiesekreterare

Vakant

Redaktörer CSA

Ing-Marie Back Danielsson, Lunds universitet.

Elisabeth Niklasson, University of Aberdeen, Skottland.

Redaktörer Gjallarhornet

Jhonny Therus, *se ovan*

Per Nilsson, *se ovan*

Ansvarig för sociala medier

Vakant

Valberedning

Vakanta

Resansvarig

Vakant

Årets Tengborg-stipendiat:

Till det extrainsatta årsmötet hade den avgående stipendiesekreteraren Gustav Wollentz meddelat att årets Rosa Tengborg-stipendiat är Alessia Iaconelli som har blivit tilldelad 20 000 kr för att delta i arkeologiskt fältarbete i Italien.

Efterlysning!

En titt på styrelsen och posterna här bredvid visar att vi har flera poster som är vakanta i dag och problem att fylla dem.

Samfundet är i stort behov av engagerade medlemmar som kan tänka sig fylla posterna.

Hör gärna av er med förslag till redaktionen eller
info@arkeologiskasamfundet.se

Den gyllene skårsleven år 2023

Svenska Arkeologiska Samfundets Rapportpris

Vi gratulerar vinnarna av 2023 års Gyllene skårslev, Svenska Arkeologiska Samfundets pris till årets bästa arkeologiska rapport! Motiveringen återfinns på nästa sida.

Vinnande rapport tillkännagavs på samfundets årsmöte och är:

Norvik. Gropkeramisk boplats och hantverk i ytterskärgård. Arkeologisk undersökning. L2013:5193 (f.d. Nynäshamn 635), Kalvö 1:11, Nynäshamn socken, Nynäshamns kommun, Stockholms län, Södermanland. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport 2023:45.

Rapporten är författad av Britta Kihlstedt, Christian Gatti, Nathalie Hinders, Jenny Holm, Henrik Runeson & Andreas Forsgren på Stiftelsen kulturmiljövård.

För den intresserade går rapporten att hitta här: https://static1.squarespace.com/.../KM2023_45_Rapport.pdf

Bild från prisutdelningen på årsmötet. Samfundets ordförande Mikael Eboskog tillsammans med Britta Kihlstedt som tog emot priset.

Svenska Arkeologiska Samfundets rapportpris

Gyllene skårsleven 2023

Motivering

Svenska Arkeologiska Samfundet delar årligen ut priset *Den gyllene skårsleven* för att uppmärksamma den stora kraft som varje år läggs ned på kunskapsproduktion inom uppdragsarkeologin och som presenteras i rapporter vilka ligger till grund för den framtida arkeologiska forskningen.

För året 2023 mottogs fem nomineringar. Till vinnare har Samfundet denna gång utsett en rapport som redovisar resultaten från undersökningen av en gropkeramisk boplats vilken karakteriserades av stora mängder keramik- och stenfynd. Boplatsen som omfattat 3-5 hushåll förefaller varit mer eller mindre kontinuerligt använd under sin intensivaste brukningsperiod, ca 2850-2450 f.Kr.

Rapporten är överskådligt disponerad med god struktur och ett omfattande bildmaterial. Den gör gedigna djupdykningar i såväl vad materialet från platsen kan ge för ny information och de många utmaningar exploateringsarkeologin ofta står inför vid undersökningar av liknande platser. I resultatdelen kopplas boplatsen och de många fynden till ett större nätverk av kontakter och kulturer runt Östersjön. Den ingående bearbetningen av fyndmaterialet och genomgången av dess forskningshistoriska sammanhang berättar bl.a. om handeln med olika halvfabrikat och stenredskap och det komplexa förhållandet mellan de tre keramiktyperna som troligen producerats på platsen, gropkeramik, stridsyxekeramik och blandformen av dem, den så kallade tredjegruppenkeramiken.

I metod- och utvärderingsdelen förs grundliga diskussioner kring utmaningarna förknippade med olika lämningstyper såväl som hur stora fyndmängder kan hanteras samtidigt som stora ytor handgrävs. Även återkommande analysproblem, som reservoareffektens inverkan på ¹⁴C-prover behandlas initierat. Rapporten understryker också utmaningen med att beskriva metoder, resonemang och utvärderingar på den detaljerade nivå som idag krävs. Resultatet blir en text som är relativt omfattande, men inte bara beskriver de val som styrkt undersökningen utan även kan användas för underlag i vidare metodologiska diskussioner. Rapporten är således både ett välformulerat inlägg i diskussionen kring exploateringsarkeologins metoder och samtidigt ett bra exempel på vad undersökningen av en relativt ”vanlig” gropkeramisk boplats kan bidra med i form av ny kunskap och nytt källmaterial för vidare forskning.

Med denna motivering utser Svenska Arkeologiska Samfundet rapporten *Norvik. Gropkeramisk boplats och hantverk i ytterskärsgård* av Britta Kihlstedt, Christian Gatti, Nathalie Hinders, Jenny Holm, Henrik Runeson & Andreas Forsgren vid Stiftelsen Kulturmiljövård till årets rapport 2023 och vinnare av Den gyllene skårsleven.

Den gyllene skårslevens bedömningskommitté,

Svenska Arkeologiska Samfundet.

Arkeologiska samfundet i skrivelse till Lantmäteriet mot begränsad tillgång till historiska kartor!

Av Jhonny Therus

Gjallarhornets redaktion kan meddela att Arkeologiska samfundet tillsammans med flera aktörer undertecknat en protestskrivelse skickad till Lantmäteriet.

Den 24 maj skedde något som hade stor negativ inverkan på hela arkeologibranschen och flera näraliggande branscher. Nämligen att Lantmäteriet utan förvarning stängde ned den digitala tjänsten *Historiska kartor*. Förklaringen var "av säkerhetsskäl". Något som är i linje med de nya direktiven även vi arkeologer fått via RAÄ om att inte avbilda känsliga uppgifter på kartor i rapporter och liknande. Tjänsten *Historiska kartor* är dock i dag oundgänglig för de flesta i vår och näraliggande branscher som plötsligt stod inför ett minst sagt stort problem.

Som vi i Arkeologiska samfundet vet ger dock organisation och samarbete resultat. Som svar på nedstängningen organiserades snabbt en samordnad protestskrivelse, genom kulturgeografen Pär Connelid och historikern Lars Nyström på Göteborgs universitet, vilken skickades till Lantmäteriet. Samfundet var en av flera organi-

sationer som undertecknade skrivelsen. Skrivelsen var snabbt organiserad och listan med undertecknande organisationer markerar tydligt vilket stort användarkollektiv tjänsten idag har. Lantmäteriet svarade på sin hemsida den 29 maj att man arbetade för en lösning på problemet och sedan den 5 juni har delar av e-tjänsten *Historiska kartor* varit öppna igen. Det senare gäller möjligheten att "se kartor och akter för åren 1628 till 1873, då Lantmäteriet bedömer att de inte omfattas av sekretess".

Utöver att understryka hur stort användarkollektiv tjänsten har visar skrivelsen tre ytterligare saker: att den digitala omvälvningen förändrat hur vi, och andra, idag arbetar, att systemet är väldigt sårbart, framförallt om förändringar sker utan förvarning eller dialog, och till sist att det idag finns möjligheter till samarbete i vår bransch som är bättre utvecklade än tidigare.

Skrivelsen med signatorer återfinns på nästa sida.

Lantmäteriet begränsar tillgången till viss information i ett antal digitala tjänster på grund av säkerhetsskäl

24 maj 2024

Lantmäteriet förändrar av säkerhetsskäl rutiner kring åtkomst av handlingar och information. Det medför att tillgången till viss information i ett antal av Lantmäteriets digitala tjänster stängs av eller begränsas. Åtgärderna är ett sätt att säkerställa att sekretessbelagd information inte når fel händer.

Utdrag från Lantmäteriets informationssida rörande nedstängningen av e-tjänsten Historiska kartor, en för arkeologibranschen oundgänglig tjänst, den 24 maj 2024.

Skrivelsen skickad till Lantmäteriet

Lantmäteriet

Susanne Ås Sivborg, gen dir

Olle Sundin, ordf

Marika Ström, chef Geodata

801 82 Gävle

Ang. nedstängningen av tjänsten Historiska kartor

För en dryg vecka sedan beslutade Lantmäteriet "av säkerhetsskäl" att stänga ned flera digitala tjänster, däribland Historiska kartor. Avbrottet har fått stora konsekvenser för institutioner, myndigheter, företag och enskilda som dagligen arbetar med denna unika historiska kartskatt.

Inom universitets- och högskolevärlden berörs såväl forskning som undervisning. De historiska kartorna utgör ett centralt källmaterial i landskapsrelaterad forskning inom humaniora, samhällsvetenskap och naturvetenskap. På senare år har flera kurser i ämnen som historia, arkeologi, geografi och biologi startats där tillgången till kartorna online är en förutsättning för undervisningen.

De historiska kartornas betydelse inom samhällsplaneringen kan belysas genom länsstyrelsernas arbete. Kartorna används rutinmässigt inom både kultur- och naturmiljövården, liksom vid tillsyn och i utåtriktat arbete på landsbygdsenheterna. Kartorna med textbeskrivningar är ett viktigt analysverktyg i utarbetandet av underlag vid reservatsbildningar, arbeten med riksintressen, vid olika typer av samråd, beslut om arkeologiska undersökningar etc.

Museerna använder de historiska kartorna både i det pedagogiska arbetet och inom kulturmiljövården. Kulturmiljöavdelningarna bedriver ofta, liksom ett stort antal andra institutioner och företag, arkeologisk uppdragsverksamhet. En snabb tillgång till kartor är inte sällan en förutsättning för att kunna uppfylla uppdragsbeskrivningar och villkor i beslut från länsstyrelserna.

Kartorna är också synnerligen viktiga för hembygdsrörelsen och släktforskare. Det digitala kartarkivet har tillsammans med nya möjligheter inom GIS har lett till ett snabbt växande intresse för utforskningen av det lokalhistoriska landskapet. Detta har i sin tur medfört en ökad samverkan mellan hembygdsrörelsen och länsstyrelserna, exempelvis när det gäller registrering av torpmiljöer.

Vi som undertecknat denna skrivelse representerar en stor del av det ständigt växande antalet användare av de historiska kartorna. Fortsatta inskränkningar i Lantmäteriets väl fungerande karttjänst riskerar att få mycket negativa följder. Nedstängningen drabbar inte bara viktiga verksamheter utan går också stick i stäv med det av Riksantikvarieämbetet prioriterade och av regering och riksdag utpekade arbetet med digitalisering av kulturarvet. Från vår horisont framstår det inte som en rimlig bedömning

att kartor från 1600-, 1700- och 1800-talen skulle innehålla uppgifter som kan vara känsliga ur säkerhetssynpunkt.

Vi hoppas att tjänsten Historiska kartor återstartas så snart som möjligt. Skulle nedstängningen vara under en längre tid menar vi att det är helt nödvändigt att tillgängligheten upprätthålls på ett acceptabelt sätt. Handläggningstiderna för distribution av kartfiler måste hållas korta, även om detta under en tid sker genom Kundtjänst. Det är också helt nödvändigt att användarna får tillgång till registret över tillgängliga filer.

Vi förväntar oss under alla omständigheter att tillgängligheten till de historiska kartorna säkerställs snarast och att Lantmäteriet kommunicerar hur arbetet fortskrider.

Vänliga hälsningar

Sveriges Museer
Niklas Cserhalmi, ordförande

Institutionen för historiska studier, Göteborgs universitet
Henrik Jansson, prefekt

Sveriges Läns museers samarbetsråd
Ulf Dernevik, generalsekreterare

Sveriges Hembygdsförbund
Jan Nordwall, generalsekreterare

Humanistiska fakulteten, Göteborgs universitet
Åsa Arping, dekan

Tyréns Sverige AB
Johanna Alton, avdelningschef kulturmiljö

Samhällsvetenskapliga fakulteten, Stockholms universitet
Yvonne Svanström, dekan

Norconsult Sverige AB
Helena Fennö, avdelningschef kulturmiljö

Fakulteten för naturvetenskap, Högskolan Kristianstad
Johanna Grönroos, dekan

Sveriges Uppdragsarkeologers Branschorganisation (SUBo)
Petra Aldén Rudd, ordförande

Fakulteten för konst och humaniora, Linnéuniversitetet
Bodil Peterson, dekan

Museiarkeologiska branschorganisationen (Mark) & Svenska Arkeologiska Samfundet
Mikael Eboskog, ordförande

Avdelningen för agrarhistoria, Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU)
Patrick Svensson, professor

Sveriges Byggnadsantikvarier
Anna Reuter Metelius, ordförande

Kulturgeografiska institutionen, Stockholms universitet
Anders Wästfelt, professor

Figur 1.

Drönarbild över fornlämningsområdet i Bartsgårda; höggravfältet mellan träden till vänster på bilden, husgrundsområdet centralt runt berggrunden, området med låga stenrösen vid åkern i den nedre kanten av fotot. Foto: Wesa Perttola.

Järnåldersnytt med inslag av bronsålder: Bartsgårda på Ålandsöarna.

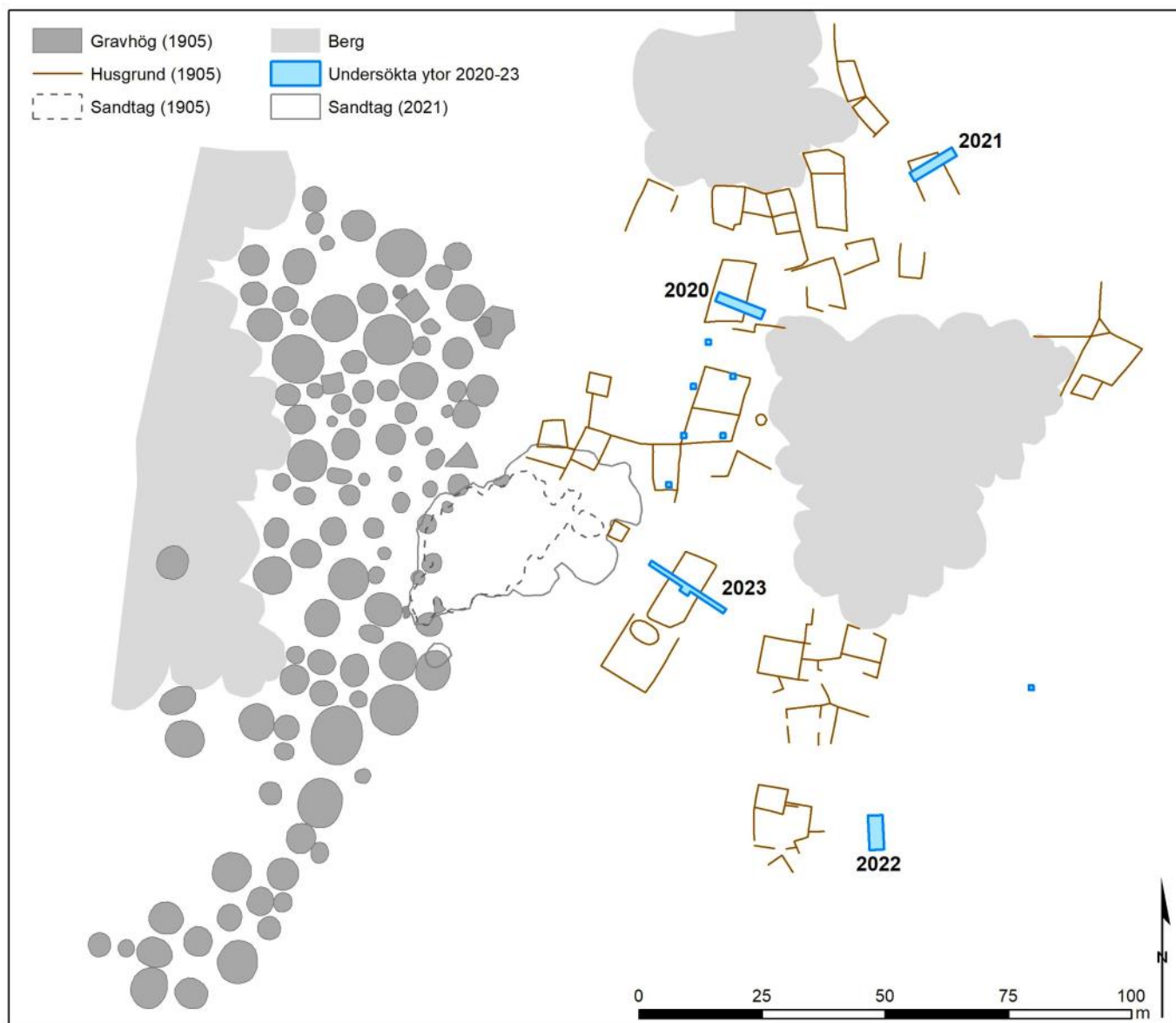
Av Kristin Ilves, Helsingfors universitet.

År 2020 förlade Helsingfors universitet sina seminarie- och forskningsgrävningar till ett boplatsoområde från yngre järnålder (Fig. 1) – Fi 2.1 vid dagens Bartsgårda gård i Finströms socken, centralt beläget på Ålandsöarna, och återvände till Bartsgårda också de följande tre somrarna.

Utgrävningarna genomfördes inom ramarna för Finlands Akademiens forskningsprojekt 332396, ”Att överleva Ragnarök”. Platsen för undersökningarna valdes utifrån en gammal översiktskarta uppgjord av Hugo Sommarström år 1905 i samband med arkeolog Björn Cederhvarfs undersökningar på området. På den under en lång tid bortglömda kartan (se Ilves & Perttola 2020) kan man se ett höggravfält med 110 anläggningar och över 30 anläggningar antydande husgrunder (Fig. 2). Det exakta antalet

husgrunder på kartan är svårt att bedöma, då de karterade stenraderna öst och nordöst om gravfältet, i anslutning till två låga bergsknallar, delvis ligger väldigt tätt intill varandra och det finns överlappande stenrader. Det var det stora antalet husgrunder på den gamla kartan som fängade intresset, då det i det åländska fornminnesregistret bara fanns fem husgrunder registrerade i området.

Synen på Åland under yngre järnålder präglas starkt av idén om ensamgårdar, en tanke som utmanas av lokaler med många husgrunder. När fornminnesområdet i Bartsgårda åter blev uppmärksammat kunde det redan före utgrävningarnas början konstateras att en stor del av de tidigare karterade husgrunderna fortfarande kunde observeras med blotta ögat genom stenrader i landskapet, ibland i form av linjer eller L-

Figur 2. Den digitaliserade versionen av översiktskartan över fornlämningsområdet i Bartsgårda som dokumenterades år 1905, med under åren 2020–23 undersökta ytor utmarkerade. Karta: Kristin Ilves.

former, men också kompletta rektanglar. Utgrävningarna initierades med syftet att ta reda på om stenraderna intill ett av de största järnåldersgravfälten på Åland hör till samtida hus och hur de i så fall förhåller sig till varandra såväl tids- som funktionsmässigt.

Under de fyra årens fältundersökningar i Bartsgårda har det genomförts utgrävningar på fyra olika hus som samtliga kunde konstateras vara från yngre järnålder och alltså vara samtida med det intilliggande gravfältet, samtidigt som intressanta kontraster mellan huslämningarna har kunnat belysas. Utöver grävningen av prov-

schakt på husgrunderna så har hela fornminnesområdet karterats och undersökts med såväl terrester laserskanning som genom magnetisk prospektering, och provgroppgrävning har genomförts. Det har dessutom upptäckts och undersökts lämningar från slutet av bronsålder och dokumenterats en användningsfas daterad till äldre järnålder, samt spår från medeltiden. I denna artikel presenteras och sammanfattas de viktigaste resultaten från fältundersökningarna i Bartsgårda.

De åländska stengrundshusen

Vi vet relativt mycket om hur de åländska husen såg ut under yngre järnåldern (AD 550–1050) och hur de användes. Eftersom många hus har varit synliga ovan markytan har de i stor utsträckning både uppmärksammats och undersökts samt tolkats redan i arkeologins tidiga fas (Kivikoski 1964, 226–228). De tidiga undersökningarna ledde till insikten att bygget av hus med ett lågt, ovan mark synligt stenfundament - stengrundshus - varit särskilt utmärkande för Åland under den aktuella perioden. Samtidigt framfördes tanken om att öricket kännetecknats av en kraftig tonvikt på ensamliggande gårdar, utifrån vilket en länge oemotsagd bild av en frånvaro av bybildningar målats upp. Det åländska järnålderssamhället har tolkats vara mer eller mindre egalitärt, och området anses generellt att ha haft marginell betydelse.

Senare tids undersökningar (se t.ex. Ilves 2018a, 2018b, 2019; Ilves & Darmark 2020, 2022) har dock också uppmärksammat åländska hus av stolphålstyp, utan stengrunder, men anlagda under samma period. Även om dessa än så länge är färre till antalet, så har de gett skäl för att argumentera att den forna bebyggelsen kan ha varit mycket större och innehålla en bredare variation av boplatstyper än vad den äldre forskningen utgått från. Det finns starka signaler om att de åländska boplatserna kan ha haft olika funktioner i ett regionalt nätverk av gårdar som har varit beroende av varandra och att Åland inte kan uppfattas som ett politiskt perifert område.

Till dags dato (Ilves 2018b) är det känt runt 60 boplatser med stengrundshus på Åland; runt en fjärdedel av dessa platser har undersökts i varierande utsträckning. De flesta utgrävningarna genomfördes under första halvan och i mitten av förra århundradet. Före undersökningarna i Bartsgårda 2020–2023 hade ingen stenhusgrund blivit undersökt på mer än 30 år. Med enstaka undantag har dessutom ytorna i anslutning till,

men utanför själva stenhusgrunderna sällan uppmärksammats arkeologiskt och vår kunskap om hur man har använt gårdsområdet är mycket knapp. De allra flesta platser med stengrundshus (två tredjedelar) återfinns centralt på Åland, i Saltvik och Sund. Antalet hus på varje plats varierar stort och kan vara allt från ett enstaka hus, vilket är det vanligaste, till större grupper på flera tiotals hus (Ilves 2018b, fig.1; Ilves & Perttola 2020). Bartsgårda i Finström har visat sig att tillhöra en grupp av riktigt stora boplatser räknat utifrån antalet stengrundshus – i själva verket är det den allra största vi känner till idag.

De första utgrävningarna i Bartsgårda

När fornlämningskomplexet i Bartsgårda först uppmärksammades av Cederhvarf genomförde han också utgrävningar på platsen – 14 gravar och en husgrund undersöktes under åren 1905, 1906 och 1909, främst invid den sandtäkt som skadat fornlämningen. Dessvärre blev dessa undersökningar aldrig avrapporterade, men fyndkataloger finns. Utifrån den informationen kan man se att de tillvaratagna fynden från de undersökta gravarna utgörs av ett förväntat normalt gravgods, och tack vare ett antal diagnostiska smycken kan gravfältet dateras från venedeltid till slutet av vikingatiden.

Fyndmaterialet från den av Cederhvarf undersökta delen av boplatsoområdet består av brända och obrända ben, bränd lera tolkad som lerklining, lite järnslag, oornrad och ornerad järnålderskeramik, nitar och spikar, brynstenar och flinta. Bland föremålsfynden fanns också lertriissor samt fragment från en isbrodd och järnknivar. En del oidentifierbara fragment från både järn- och bronsföremål upphittades också. Ett tydligt diagnostiskt föremål, som Cederhvarf kallar för ett sölje-spänne, påträffades vid kanten av en välkonstruerad eldstad. Det välbevarade smycket i kopparlegering – ett slutet och odekorerat ringspänne – är av medeltida typ, med en

bred dateringsmarginal från 1100 till 1400-talet (Søvsø 2009). Föremålstypen har hög fyndfrekvens och paralleller över ett stort geografiskt område. Den av Cederhvarf undersökta delen av boplatsoområdet kan utifrån läget, fyndsammansättningen och yttre formspråk tidsbestämmas till yngre järnåldern, men ringspännet pekar på att det även finns en medeltida användningsfas i området. Det senare bekräftades av en senare ¹⁴C datering till AD 1290–1420 som gjordes på en näverbit insamlad från en eldstad vid Cederhvarfs undersökningar. De tidigare undersökningarna anmärker även på att det hittades en ganska stor mängd av ”*stenflisor, af den på åländska stenåldersboplatser funna arten*”, vilket med stor sannolikhet refererar till den sten som finns naturligt på Åland och där oftast går under beteckningen kvartskeratofyr. Resultaten från de första undersökningarna indikerade alltså att området nyttjats under flera tidsperioder, varför en viktig målsättning för de nya fältarbetena också var att klargöra kronologin i Bartsgårda.

Fyra järnåldershus

Det först undersökta huset, Hus 1, liksom även de andra husen som undersöktes 2020–2023, visade sig vara i stort sett ostörda av senare tiders aktiviteter. Vid den arkeologiska utgrävningen år 2020, som omfattade en sammanhängande yta på 20 m², verifierades den för undersökningen utvalda och på ytan synliga stengrundens karaktär som husgrund från yngre järnåldern och daterades med ¹⁴C ha varit i bruk från andra halvan av vendeltid till slutet av vikingatiden. Det uppdagades en stor mängd varierade fynd, från ett rikligt osteologiskt och makrofossilt material till fynd av verktyg, redskap och smycken. Den osteologiska analysen fastställde en stor artrikedom. Bland de identifierade däggdjuren finns tamdjuren får/get, nötkreatur och gris, av vilda däggdjur identifierades det tre olika sälararter: gråsäl, vikare och grönländssäl.

Det finns också en stor variation bland representerade fågelarter, medan fisket domineras av abborre och gädda. Makrofossilanalys fastställde förekomst av skalkorn, råg, vete, havre och lin, samt hallon och hasselnötter. Bland undersökningens finfynd återfinns ett förgyllt vikingatida hänge (se närmare i Holmqvist & Ilves 2022a), men likväl ett ovanligt rektangulärt spänne med små hål i hörnen och en enkel dekoration av tre upphöjda knoppar samt längs kanterna löpande linjer.

Undersökningen indikerade att huset har varit i användning som bostadshus under en längre tid då det uppvisar tecken på flera användningsfaser: ombyggnad och spår efter underhåll av takbärande strukturer samt åtminstone en sannolik brandepisod varefter man har fortsatt att använda huset (Holmqvist & Ilves 2022b). Uppbyggnaden av Hus 1 (Fig. 3a) – ett treskeppigt hus med en takbärande konstruktion i mitten – liknar starkt på tidigare undersökta stenhusgrunder. Samtidigt pekade undersökningen på möjligheten att det före konstruerandet av ett stengrundshus antingen har stått en stolpburen bostad på platsen, eller att den ena långsidan på byggnaden först har varit stolpburen. Dessutom blev det tydligt att också det undersökta området utanför själva stenramen har varit i aktiv användning samtidigt med bostaden.

År 2021 undersöktes Hus 2, även detta synligt ovan mark i form av stenkonstruktion. Huset låg i ytterområdet i förhållande till merparten av fornlämningens konstaterade anläggningar; ungefär 40 m öster om Hus 1 och på den lägre liggande delen av boplatzen. Hela det aktuella fornlämningsområdet ligger på 25–30 m ö.h. och var inte strandbundet under järnåldern, en grund vik nådde området senast under bronsåldern. Undersökningen omfattade en sammanhängande yta på 20 m² och verifierade att även denna anläggning de facto var en husgrund, som kunde dateras från andra halvan av vendeltid till slutet av vikingatiden. Men även spår av tidigare

Figur 3a-b

Schaktplacering på a-
-övre) Hus 1 och b-
-undre) Hus 2

Foton: Wesa Perttola
(a) och Kari Hyttinen
(b).

Figur 4a-d.

Urval av finfynd från
husundersökningar-
na: a) arabiska silver-
mynt från 900-talet,
b) hästskospänne med
upprullade ändpartier
c) kam, d) mantelnål.

Foton: Kristin Ilves.

aktivitet fanns representerade i form av en datering från övergången mellan brons- och äldre järnålder och en till romersk järnålder.

Uppbyggnaden av Hus 2 avviker något från tidigare kända husgrunder. För det första avviker huset genom murens konstruktion (Fig. 3b), som framstår som ovanligt komplex i förhållande till normen med en enkel rad av större stenar lagda på marknivå. I anslutning till muren tillvaratogs också en avvikande kalksten med vidhängande rött pigment, som argumenteras utgöra spår efter rituell aktivitet vid anläggandet av husfundamentet. Det är också anmärkningsvärt och ovanligt, att huset framstår som att det haft en längsgående indelning. En del av huset var dessutom ”förseglat” genom ett tunt men tätt täcke av skörbränd sten, något som inte observerats vid tidigare husundersökningar och som accentuerade den längsgående indelningen i olika tänkta utrymmen. Detta avskilda rum har utnyttjats på ett sätt som särskiljer det från såväl angränsande rum som från övriga hus (se också Holmqvist & Ilves 2022b). Det sparsamma fyndmaterialet präglas av liten variation och består av främst keramik, men inkluderar enstaka diagnostiska fynd i form av pärlor. Både det osteologiska och makrofossila materialet i Hus 2 var också mycket knappt, som sammanfattningsvis indikerar på att man varken har lagat eller förvarat mat i huset. Det ligger nära till hands att anta att huset har haft ett annat syfte än bostadshus.

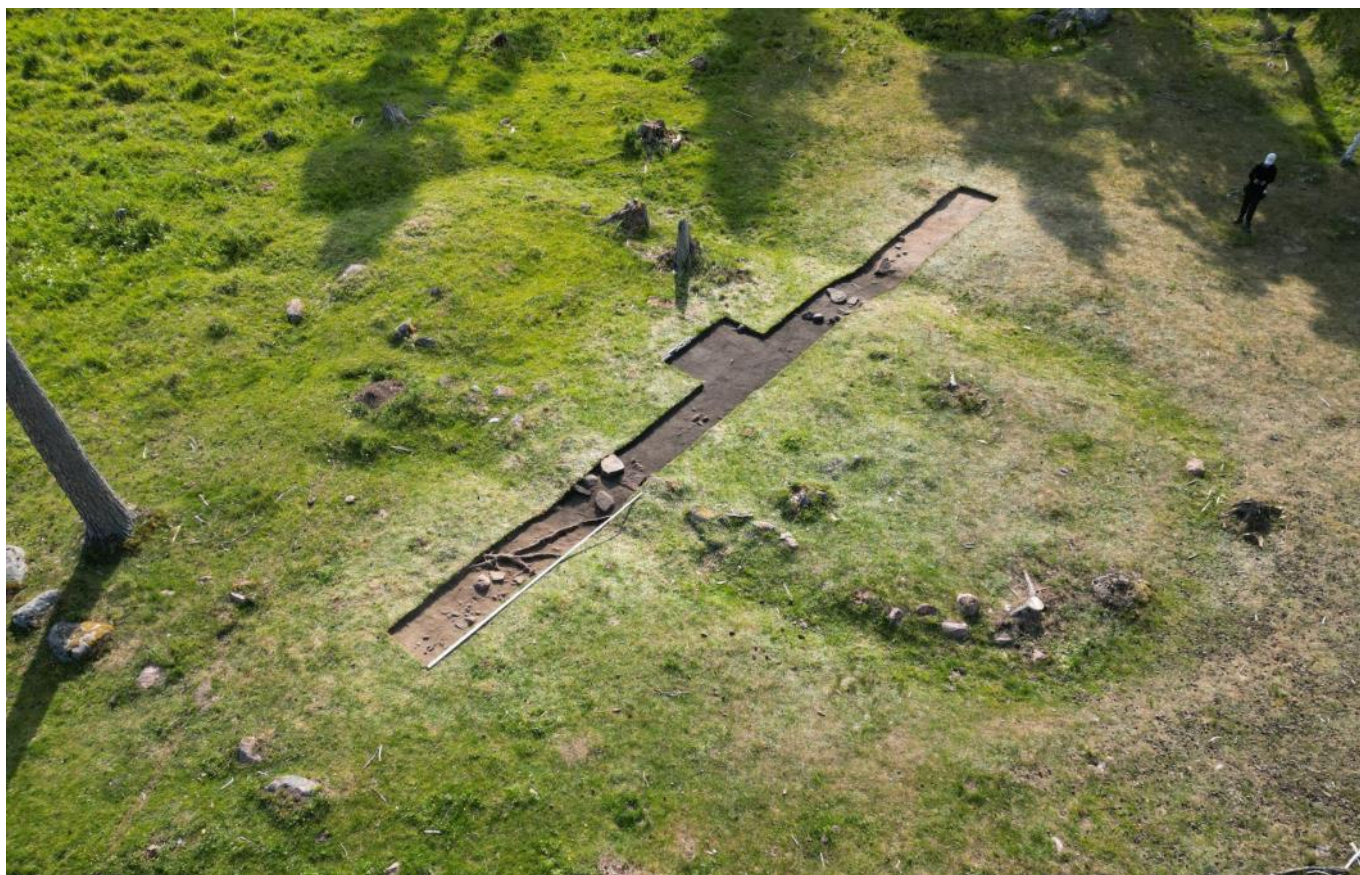
De arkeologiska utgrävningarna år 2022 fokuserade på ett område där det idag inte går att lokalisera några entydiga stenrader eller okulärt identifiera några tydliga anläggningar. Området låg dock runt 10 meter öster om platsen där Cederhvarf dokumenterat stenrader och där de genomförda geofysiska undersökningarna pekat på förekomsten av ytterligare husanläggningar. Det 21 m² stora undersökningsschaktet kom också att visa sig att beröra ett yngre järnåldershus, Hus 3. Tillsammans med resultaten från magnetisk prospektering och provgrovsgrävning blev

det därmed tydligt att byggnadslämningar kan påträffas också inom områden där ingenting kan ses idag, eller ens i början av förra seklet. Järnåldersboplatsen i Bartsgårda har haft stort antal olika typer av husstrukturer placerade tätt intill varandra.

Figur 5. Undersökning av ett kraftigt stenskott stolphål i Hus 4. Foto: Kristin Ilves.

Väggmuren till Hus 3 framstod som slarvigt uppbyggd. Den bestod av en gles rad riktigt stora stenar med något mindre stenar mellan och i anslutning till dessa, främst på insidan av huset. Även om endast ett 3 meter långt segment av muren undersöktes, kan man påstå att åtminstone ett av de större stenblocken har varit markfast. Ett annat block hade ställts på kant på ett lager av mindre stenar. Detta block har dessutom fungerat som en stationär slipsten, den yta som var riktad mot insidan av huset var nedslipad. Husplaceringen har utnyttjat den lokala topografin genom att ha placerats på kanten av en naturligt terrasserad slutning. Den undersökta murresten markerade övergången till en lägre liggande terrassering där endast få fynd gjordes och där det sannolikt har löpt en väg. Huset i sig innehöll dock en stor mängd varierade fynd, från ett rikligt och mångfaldigt osteologiskt och makrofossilt material till fynd av verktyg, redskap, mynt och smycken (Fig. 4a-b). Undersökningen indikerade att Hus 3 har varit i använd-

Figur. 6. Drönbild över schaktplacering på Hus 4. Foto: Heli Lehto.

ning under en längre tid i järnåldern och de dokumenterade anläggningarna uppvisar tecken på flera användningsfaser. Husets funktion har eventuellt ändrats under tiden, men under sin sista bruksfas har det sannolikt fungerat som en verkstad där man också har bedrivit handel. Dateringsresultaten pekade även i detta fall på tidigare aktiviteter inom samma område, genom att bland annat två prover daterades till romersk järnålder,

Hus 4 som undersöktes år 2023 liknar mycket på Hus 1 i avseende på konstruktion och när det gäller dess sannolika användning. Dessa två hus ligger kring 50 meter från varandra. Det treskeppiga Hus 4 är tack vare den ränna som omger byggnaden idag den synligaste av husanläggningarna i Bartsgårda och ligger nära gravfältet. Det kunde fastställas att det stått en stolpburen bostad på platsen före konstruerandet av stengrunden. De kraftigt stenskodda stolphålens storlek och djup indikerar att stolparna burit upp

mycket av takets vikt (Fig. 5). Vid undersökningen placerades det sammanlagt 20 m² stora och 18 m långa schaktet tvärs över byggnaden så att även ytor utanför husets bägge långsidor kunde undersökas (Fig. 6). Intressant nog visade sig utsidan i riktning mot gravfältet nästan helt och hållet sakna fynd från järnåldern, medan området på andra sidan av huset visar tydliga spår på att ha varit i bruk samtidigt som huset. Inne i själva huset tillvaratogs det stora mängder fynd med anknytning till bostadsaktivitet. Bland finfynden utmärker sig speciellt två små och välbevarade föremål från vikingatiden: en ornerad kam och en mantelnål (Fig. 4c-d). Det finns också andra anmärkningsvärda föremål, till exempel ett genomborrat hänge av en björnklo. Mest avvikande var upptäckten av en mängd stenavslag och -föremål, som tillsammans med dateringar till slutet av bronsåldern vittnar om att järnåldershuset ligger ovanpå en mycket äldre boplats.

Figur. 7.

Det flacka övertorvade stenröset från slutet av bronsåldern före undersökningen.

Foto: Kristin Ilves.

Figur. 8.

Arbetsbild på undersökningen av stenröset.

Foto: Maria Ronkainen.

Från enkelt till komplicerat

När de första dateringsresultaten till slutet av bronsåldern och till romersk järnålder erhöles vid undersökningarna 2021 inventerades hela fornlämningsområdet ”med andra ögon”. Det hade tidigare observerats små runda och flacka stenrösen i områdets södra del (se också Fig. 1), mer än 100 m från de närmaste stengrundshusen, vid kanten av ett modernt dike som avgränsar fornlämningsområdet från den omgivande åkermarken. I närheten uppmärksammades det vid inventeringen ytterligare låga steniga förhöjningar som ledde tankarna till de gravhögar från bronsålder och äldre järnålder som ofta kan förekomma tillsammans med, och förväxlas med röjningsrösen. Två av högarna undersöktes under åren 2022–23.

Det första undersökta röset var ett odlingsröse som daterades till AD 1440–1621. Den andra högen visade sig dock vara varken ett odlingsröse eller en gravhög. Det flacka övertorvade stenröset (Fig. 7) låg ovanpå strukturer som fortsatte också utanför högen – inom den 25 m² stora undersökningsytan dokumenterades det utöver själva röset rester av flera väggrännor, stenlagda ytor, stolphål med stenskoning och en ugnsanläggning (Fig. 8). Det insamlades endast 25 gr ben, främst brända, som utifrån den preliminära analysen tillhör djur. Samtidigt hittades det över 7 kg bränd lera, mest i samband med ugnen, men också i anslutning till väggrännorna; många fragment bär avtryck från kvistar och grenar. Drygt 4 kg keramik insamlades. Keramiken är från kärl som är såväl med som utan striering. Det finns en betydande mängd skärvor från dekorerade kärl – det vanligaste dekorelementet är linjer med gropar som har applicerats i horisontala bårder längs kärlets skuldra och på mynningsranden. Då många fragment av keramik har spår av matskorpa, genomfördes lipidanalyser på fem av skärvorna. Resultaten pekar på att fetterna kommer från gris och idisslare, från såväl kött som mjölk, medan – något över-

raskande med tanken på Ålandsöarnas huvudsakligen maritima karaktär och ekonomi under förhistorien – marint animaliskt fett saknas.

Den dokumenterade keramiken tillhör typologiskt sett en mycket lång tidsperiod som täcker hela bronsåldern och en stor del av äldre järnåldern. Men en rad med ¹⁴C analyser av organiskt material med kort egenålder tidsbestämmer såväl röset som väggarna, stenbeläggningen, och ugnslämningen till perioden 778–390 BC. Bland det daterade materialet finns ett linfrö från slutet av bronsåldern som är det äldsta daterade linfröet från Finland. Men undersökningen visade också förekomst av strukturer från yngre järnåldern, ett av stolphålen ¹⁴C daterades till AD 894–1024. Till vikingatiden tillhör även ett fragment av ett likarmat spänne samt en stridspilspets som uppdagades vid utgrävningen.

I nuläget saknas det svar på hur det undersökta röset och de dokumenterade strukturerna här bör tolkas. Det är dock tydligt att området har varit intensivt använt under slutet av bronsåldern och början av äldre järnåldern och lämnat efter sig ett stort antal fynd och olika strukturer. Det blev också uppenbart att området har varit en del av yngre järnålders aktiva landskapsanvändning, vilket i sig är inte oväntat med tanken på järnåldersboplatsens storlek, tidsspänn och komplexitet.

Slutord

Fältundersökningarna i Bartsgårda initierades utifrån en hypotes om en komplex bosättningsdynamik på Ålandsöarna under yngre järnålder och resultaten pekar på att Bartsgårda av allt att döma var en stor och välbärgad boplats från vendeltidens andra hälft till slutet av vikingatiden. De fyra husen som berörts av undersökningarna uppvisar en rätt påtaglig variation när det gäller såväl fyndinnehåll, osteologisk sammansättning och makrofossilt innehåll, som konstruktionsmässiga detaljer, trots att de alla är

grovt sett samtida och ingår i samma byggnadstekniska tradition och sannolikt bebotts av samma befolkningsgrupp. Detta ger ett intressant underlag för att fortsatt diskutera bland annat husfunktion, specialisering och frågan om tidpunkten för åländsk bybildning. Men utgrävningarna fastställde också att landskapet har utnyttjats av människor såväl före som efter yngre järnålder. Trots det stora antalet dateringar och en riklig förekomst av diagnostiska föremål går det dock inte att argumentera för en kontinuitet som löper från både brons- och järnålder genom medeltid till nutid. Samtidigt representerar Bartsgårda ett landskap med lång kontinuitet med varierande arkeologiska spår från många olika aktiviteter.

Referenser

- Holmqvist, E. & Ilves, K. 2022a. A compositional study of a gold-plated Viking Age pendant from the Åland Islands. *Fornvännen* 117 (1): 63–67.
- Holmqvist, E. & Ilves, K. 2022b. Social Buildings: Soil geochemistry and anthropogenic patterns from Late Iron Age Finland. *Journal of Field archaeology* 47(6): 379–396.
- Ilves, K. 2018a. The Kvarnbo Hall: reconsidering the importance of the Late Iron Age Åland Islands. *Journal of Island & Coastal Archaeology* 13: 301–318.
- Ilves, K. 2018b. Stone foundation houses of the Late Iron Age and early medieval Åland and new C14-dates from the settlement of Kulla. *Fennoscandia Archaeologica* XXXIV (2017): 59–82.
- Ilves, K. 2019. Från skifferbrynen till nya arkivupptäckter: En viktig pusselbit för förståelsen av den åländska yngre järnåldern. *Åländsk Odling* 70: 88–103.
- Ilves, K. & Darmark, K. 2020. Striking a blow for the plough layer – Exploring the importance of plough zone finds for the interpretation of a Late Iron Age site. I: C. Hillerdal & K. Ilves (eds.), *Re-imagining Periphery: Archaeology and text in northern Europe from Iron Age to Viking- and Early Medieval Periods*, 79–89. Oxford: Oxbow books.
- Ilves, K. & Darmark, K. 2022. Hus och vardag under yngre järnåldern på Åland. *Åländsk Odling* 73: 158–175.
- Ilves, K. & Perttola, W. 2020. Åter till Bartsgårda och Björn Cederhvarfs järnålder. *Muinaistutkija* 4: 2–17.
- Kivikoski, E. 1964. *Finlands förhistoria*. Helsingfors: Holger Schildts förlag.
- Søvsø, M. H. 2009. Middelalderlige ringspænder - Typologi, datering og brug. *Kuml* 58: 183–211.

Gåtfull bildristning i Bromma!

Av Nils Ringstedt, Bromma hembygdsförening

I april avtäckte jag en informationsskylt framför en gåtfull bildristning i Bromma. Det är Bromma stadsdelsförvaltning och Bromma hembygdsförening som tagit initiativ till att skylta en märklig ristning (RAÄ 29) som finns på en lodrät klippvägg nära Kvarnbacksvägen i Bromma. Enligt uppgift upptäcktes ristningen i början av 1900-talet. Den är unik i Sverige.

Ristningen målades i och målningen visade två figurer – den ena ansågs vara Oden med korporna Hugin och Munin på axeln och den andra Tor med hammare och svärd. Senare målningar har varit 1967 och 2003. Ristningen har sedan 1981 varit Bromma hembygdsförenings logotyp. (Den är inristad på min vänstra arm och på den högra Arkeologiska Samfundets logotyp – bronsåldersskeppen).

Oden var som bekant magins och vishetens gud och en av asagudarna. Dessutom var han krigets och dödens gud. Även Tor var en av de främsta asagudarna. Han var åskans gud och åkte på himlavalvet i en vagn med sin hammare Mjölner. Av anteckningar i Fornminnesregistret framgår: ”Ristningens linjer är något tunna för att vara forntida. Kompositionen är unik. Oavsett ålder är ristningen märklig och bör bevaras. Sannolikt är den från historisk tid (1600 eller 1800-tal)”. För många år sedan fann jag en rostig järnten nedstucken framför ristningen. Den har uppenbarligen en gång varit skyltad.

Jag minns att jag läste en skötselplan för ristningen på Fornminnesregistret. Av den framgår bland annat att en hänvisningspil med avståndsangivelse skulle sättas upp vid närliggande parkering och vidare en ny informationstavla vid ristningen. Något sådant har inte skett.

Jag har mätt den och den är 55 cm hög och 65 cm bred. Jag har flera gånger besökt ristningen och följt linjerna med ett finger. Några linjer är mycket grunda – de har inte tidigare observerats.

Ristningen i omålat skick föreställande Oden och Tor. Foto Nils Ringstedt.

En ny tolkning finns emellertid nu av ristningen. Docent Laila Kitzler Åhlfeldt, Riksantikvarieämbetet, har gjort en 3D-skanning av ristningen. Då framträder en helt annan bild! De grunda linjerna framträder tydligt genom 3D-skanningen. Tor är djupt ristad. Figuren som tidigare ansetts vara Oden är tydligt ristad men kanske inte lika djupt som Tor. Det finns även ett sentida klotter ovanför ristningen – AGDA.

Vad är det för ny tolkning som kommit fram? Flera forskare har funderat över ristningen och dess ålder. Docent Laila Kitzler Åhlfeldt fram-

Den tidigare tolkningen av ristningen, som föreställande Oden och Tor, är också Bromma hembygdsföreningens logga. Här presenteras den (tv) tillsammans med en kalkering av den nya tolkningen (th) där Tor ses bredvid en figur hållandes ytterligare en figur uppochned. Bild Conny Lindberg.

håller i en artikel i boken *Tyde den som kan*, 2022, att bedömningarna varierat men *"de flesta som uttalat sig uttrycker tvivel och tveksamhet"*. I artikeln skriver hon att arkeologen Bror Schnittger undersökte ristningen 1922 tillsammans med runologen Erik Brate och dennes fru, konstnären Fanny Brate. Schnittgers uppfattning var att ristningen bestod av två män med kjortlar *"såsom männen å 1000-talets runstenar och 1100-talets dopfuntar"*.

Bland detaljer de observerade var att den vänstra figuren i sin vänstra hand höll en falcknerastav. Kitzler Åhlfeldt skriver att den äldsta avbildningen hon sett av ristningen är i en publikation av Bengt Bergman från 1948. Han var, enligt Kitzler Åhlfeldt, tveksam om dateringen men *"finner det rimligast att den hör till tiden före år 1000"*.

3D-skanningen visar att ett streck som tolkats som fågelns rygg istället hör till första bokstaven i den sentida inskriften AGDA. I Kitzler Åhlfeldts artikel framhålls att det inte kan avgöras enbart med ledning av motivet om bildristningen är vikingatida eller sentida. 3D-skanningen är inte någon direkt dateringsmetod. Analysen visar dock att huggspåren i den vänstra figuren respektive i den högra skiljer sig

åt. Ett av huggspåren i den vänstra klassificeras till 1800-talet. Det andra huggspåret i samma figur kan inte riktigt bedömas. I den högra figuren är båda huggspåren klassificerade till vikingatiden. Alltså kan den högra figuren (Tor) vara ålderdomlig medan den vänstra är ett tillägg eller har huggits om i senare tid.

3D-skanningen avslöjade att den vänstra figuren (tidigare uppfattad som Oden) i sin högra hand håller en upp och nedvänd figur om halsen synbarligen för att slunga den över sig. Eller ligger den vänstra gestaltens hand över den underliggande figurens hals? Kan därför den underliggande ha ristats tidigare? Här är jag själv osäker på hur det skall tolkas.

Frågan är då hur gammal ristningen är. Målningen har målats i av runologen Magnus Källström. Han var närvarande vid ceremonin då skylten avtäcktes inför ett drygt trettiotal åskådare och berättade om hur klippväggen först tvättades och hur han målar i ristningar. Magnus var för sin del ganska övertygad om att hela ristningen mycket väl kan vara från vikingatid. I vart fall är det nog ganska säkert att ristningen av Tor är från den tiden.

Vad besökare som kommer till platsen ser är ett materiellt minne av ett en gång existerande

Skylt och målad ristning. Foto Nils Ringstedt.

Närbild av den nyimålade ristningen. Foto Nils Ringstedt.

mentalt minne som fanns hos de dåtida personer som kanske utförde kultiska ritualer och möjligen även offrade framför ristningen. Kanske ristningen gjordes för att för framtiden bevara minnet av den kult som troligen skedde på platsen – hyllandet av asaguden Tor? Den lilla platån nedanför hällen har sannolikt varit en kultplats. Inga arkeologiska undersökningar har skett – men det är inte omöjligt att sådana skulle kunna visa att rituell eldning en gång har skett framför ristningen. Varför jag tror det är på grund av att jag för 45 år sedan besökte en utgrävning i Oslotrakten. Den ägde rum nedanför en häll med bronsåldersristningar. Utgrävningen visade tydliga spår av rituell eld nedanför ristningen! Vad kan en arkeologisk undersökning avslöja i marken framför bildristningen och kanske även genom fynd ge en tydlig datering av platsen?

Att ristningen kan vara från vikingatid kan möjligen ha samband med att 100 meter längre in i skogen längs bergsryggen ligger ett yngre järnåldersgravfält med 9 gravar varav två tydliga högar med 7-8 m i diameter och 0,7-0,9 m höga. En av högarna har en grop i mitten, kanske plundrad, undersökt eller har haft en multnad träkonstruktion.

Gravfältet är mycket överväxt och ovårdat och de 7 stensättningarna syns inte längre. Av intresse är också att högst upp på berget på 28 meters höjd ligger en unik stencirkel ca 5 meter i diameter och 0,2-0,4 m hög (RAÄ 88). Stenkretsen ligger öster om gravfältet uppe på berget och nordöst om bildristningen. Troligen är den anlagd under bronsålder. När jag guidade åskådarna på berget efter avtäckningen framkastade jag tanken att på detta berg – en gång en liten ö i ett skärgårdshav under bronsåldern – kanske soldyrkan skedde. Är stencirkeln tillkommen i kultiskt syfte för att föreställa solen? Har kultiska ritualer skett vid ristningen?

Någon tid innan avtäckningen upptäckte jag och en kamrat vid inventering uppe på berget några stensamlingar som kan vara möjliga forn-

lämningar från bronsålder eller äldre järnålder. Representant för länsstyrelsen har också senare sett vad som kan vara fornlämningar på berget.

Möjlig fornlämning – kantkedja skymtar. Foto Nils Ringstedt.

I närheten men öster om höjden med ristningen finns ett stort skogsparti med Brommas största gravfält Linta. Någonstans nära gravfältet fanns en gång en vendeltida gård – en stormanagård. På gravfältet finns enligt framlidne arkeologen Hans Hansson närmare 100 gravar även om Bromma 28:1 nu anges bestå av ca 70 fornlämningar varav 10 högar, ca 49 runda stensättningar, 8 rektangulära stensättningar samt 1 kvadratisk stensättning.

Platsen med den lodräta klippan och ristningen är alltså intressant även genom spår av lämningar från såväl bronsålder som yngre järnålder i närheten. Kanske de äldre och yngre fornlämningarna, jämte möjlig solkult på höjden, också varit en orsak till vikingatida kult av Tor nedanför höjden och till att ristningen gjordes för att för all framtid bevara det mentala minnet av kulturen? Har berget med alla lämningar varit ett särskilt heligt berg? Vad man också kan fråga sig är om den vänstra figuren (som tidigare ansetts föreställa Oden) också symboliserar någon annan asagud. I så fall vilken?

Stencirkeln. Foto Nils Ringstedt.

Litteratur:

Hållans- Stenholm, Ann-Mari, 2012. *Fornminnen. Det förflutnas roll i det förkristna och kristna Mälardalen. Vagar till Midgård* 15. Lund.

Kitzler Åhlfeldt, Laila, 2022. *Laserskannande ger nya insikter om runristningar. En rundtur i Stockholms närhet. I Tyde den som kan – en upptäcktsfärd bland Upplands runstenar.* (Red. Torun Zachrisson och Magnus Källström). Upplandsmuseet, Uppsala.

Ringstedt, Nils, 2022. *Hällristningen som föreställer Oden och Tor.* Brommaboken 2022. Bromma hembygdsförenings årsskrift årgång 93.

Ringstedt, Nils, 2024. *Hällristningen på klippväggen intill Kvarnbacksvägen.* Brommaboken 2024. Bromma hembygdsförenings årsskrift årgång 95.

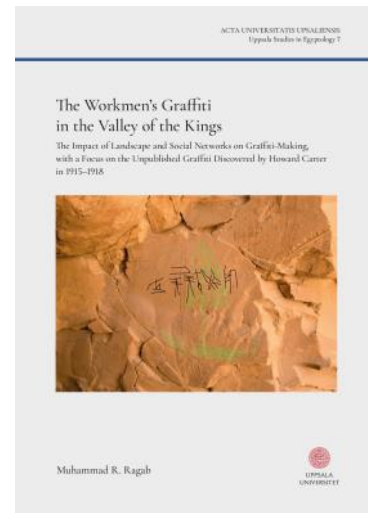

Nya avhandlingar

Samfundet gratulerar alla nydisputerade!

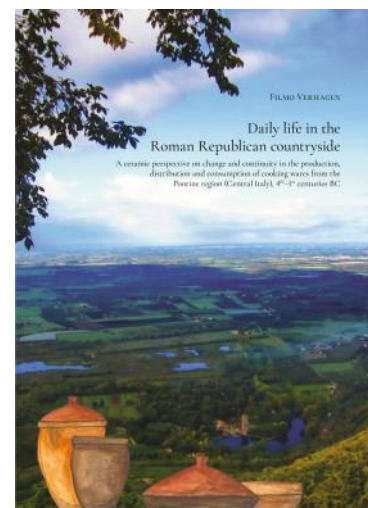
Muhammad R. Ragab disputerade i Egyptologi den 15 maj, vid Uppsala universitet, med avhandlingen "*The Workmen's Graffiti in the Valley of the Kings: The Impact of Landscape and Social Networks on Graffiti-making, with a Focus on the Unpublished Graffiti Discovered by Howard Carter in 1915–1918*". Opponent var Prof. Fredrik Hagen, Köpenhamns Universitet.

Senaste gången det skedde en disputation i Egyptologi i Sverige var 2011 så det är värt att uppmärksamma lite extra. Länk till avhandlingen finns här: <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-525118>

Filmo Verhagen disputerade den 31 maj, i Antikens kultur och samhällsliv, vid Uppsala universitet, med avhandlingen "*Daily life in the Roman Republican countryside: A ceramic perspective on change and continuity in the production, distribution and consumption of cooking wares from the Pontine region (Central Italy), 4th–1st centuries BC*". Opponent var Associate professor Laura Banducci, Carleton Universitet.

Länk till avhandlingen: <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-524897>

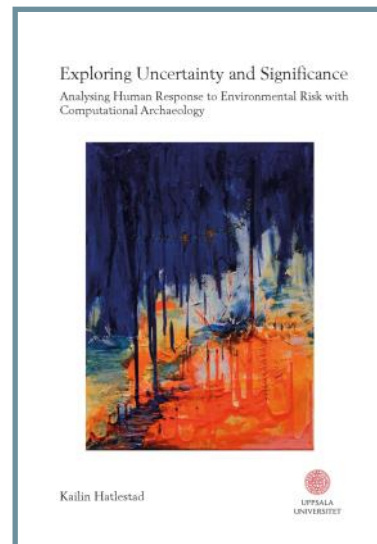
Natalja Kashuba disputerade den 26 april i Uppsala med avhandlingen "*Mended by masticates: A study of archaeogenetic proxies of migration, settlement and health in North Eurasian Mesolithic*". Opponent var Dr Lehti Saag från universitetet i Tartu.

Avhandlingen finns digitalt här: [DiVA](#)

Kailin Hatlestad disputerade den 5 juni i Uppsala med avhandlingen: "*Exploring Uncertainty and Significance: Analysing Human Response to Environmental Risk with Computational Archaeology*". Opponent var Prof. Julian Laabs från universitetet i Leipzig

Länk till avhandlingen: <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-526685>

Tobias Lindström disputerade den 13 juni i Stockholm med avhandlingen : "*Människor, djur och varelser i miniatyr: Flerartliga förbindelser i den groppkeramiska kulturen.*". Opponent var Prof. Joakim Goldhahn Adelaides universitet.

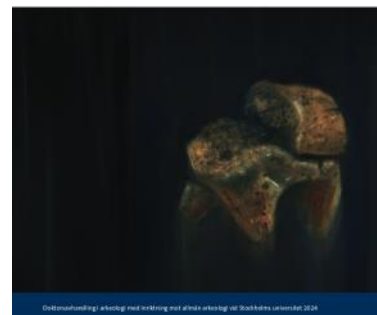
Här finns en länk till avhandlingen: <https://www.diva-portal.org/smash/record.jsf...>

Människor, djur och varelser i miniatyr

Flerartliga förbindelser i den groppkeramiska kulturen

Tobias Lindström

Bo Gräslund ny jubeldoktor

Svenska Arkeologiska Samfundet gratulerar Bo Gräslund som den 23 maj promoverades till jubeldoktor.

En extra trevlig detalj var att fakultetens promotor, prof. Helene Martinsson Wallin, en gång i tiden, som doktorand, handledts av jubeldoktorn.

(Bild och information från Institutionen för arkeologi och antik historias Facebooksida.)

Notiser

Av intresse för samfundets medlemmar

Kungl. KUNGL. VITTERHETS HISTORIE
OCH ANTIKVITETS AKADEMIEN
Vitterhetsakademien

Vitterhetsakademien utlyser:

- Resestipendier för disputerade forskare
- Gästföreläsareanslag

Sista ansökningsdag är den 2 september.

Mer information hittas på Vitterhetsakademiens hemsida:

<https://vitterhetsakademien.se/forskningsstod/utlysningar.html>

**KUNGL. GUSTAV
ADOLFS AKADEMIEN**
FÖR SVENSK FOLKKULTUR

Gustav Adolfs Akademien gör flera publikationer tillgängliga digitalt.

Gratis sommarläsning! Nu finns hundratals böcker och publikationer inom områden som arkeologi, dialektologi, etnologi, folkloristik, historia, kulturhistoria, musikvetenskap, namnforskning och religionsvetenskap att kostnadsfritt ladda ned från Kungl. Gustav Adolfs Akademiens webbplats.

Arbetet pågår också med att digitalisera och fritt tillgängliggöra Akademiens tidskrifter: Arv: Nordic Yearbook of Folklore, Ethnologia Scandinavica, Namn och bygd, NoSo: Nordisk tidskrift för socioonomastik, Svenska landsmål och svenskt folkliv, Rig: Kulturhistorisk tidskrift samt Akademiens årsbok Saga och sed att ladda ned.

Du kan läsa, ladda ned och beställa ett fysiskt exemplar av Akademiens publikationer här: <https://gustavadolfsakademien.bokorder.se>

Notiser

Av intresse för samfundets medlemmar

Foto: Bilden är ett montage av Fanny Runeby / RAÄ. Foto i bakgrunden av Jonas Norén. (CC BY)

Anmälan till årets **Digikult – konferensen för digitalt kulturarv i praktiken** är öppen. Årets konferens arrangeras på plats i Göteborg den 1–3 oktober 2024 och sänds även digitalt via Zoom för den som vill följa konferensen online.

Sista anmälningdag för deltagande på plats är tisdagen den 10 september. För digitalt deltagande kan du anmäla dig ända fram till torsdagen den 26 september. Mer information om konferensen, schema och anmälning finns här:

<https://www.raa.se/evenemang-och-upplevelser/vara-andra-seminarier-och-konferenser/digikult-digitalt-kulturarv-i-praktiken/>

Nu finns en nationell strategi för ett digitalt kulturarv

Riksantikvarieämbetet i samarbete med museer och andra kulturarvsaktörer har tagit fram en nationell strategi för digitalt kulturarv. Strategin tar upp befintliga utmaningar och utvecklingsområden inom området i riktning mot ett långsiktigt användbart och sammanlänkat kulturarv.

Man pekar också ut utvecklingsområdena:

- prioritera bland kulturarvet
- bevara kulturarvet
- göra kulturarvet maskinläsbart
- länka samman kulturarvet
- organisera kulturarvet
- öppna upp kulturarvet
- utgå från användarnas behov öka närvaron på internet.

Riksantikvarieämbetet startar under hösten 2024 ett nationellt nätverk för att omsätta strategin i praktiken.

Mer information om strategin, det nya nätverket och möjligheten att ladda ned dokumentet Nationell strategi för digitalt kulturarv finns här:

<https://www.raa.se/museer/digital-omstallning-pa-museiomradet/strategi-for-digitalt-kulturarv/nationell-strategi-for-digitalt-kulturarv/>

UPPROP

Samfundet söker:

Suppleanter

Ansvarig för hemsidan

Stipendiesekreterare

Ansvarig för sociala medier

Valberedning

Resansvarig

Vill du bidra eller har förslag, hör av dig till:
info@arkeologiskasamfundet.se

Gjallarhornet behöver material!

Gjallarhornet ges ut fyra ggr per år och är Svenska arkeologiska samfundets språkrör. Det skickas ut som PDF till samfundets medlemmar och finns även tillgängligt för alla digitalt.

Allt material som rör svensk arkeologi och är intressant för samfundets medlemmar är av intresse. T.ex.:

- Information om kommande seminarier, konferenser mm, men även rapporter från dem. Även kortare notiser är av intresse.
- Projektpresentationer eller projektresultat som är intressanta att sprida till medlemmarna. Detta inkluderar resultat från arkeologiska forsknings- eller slutundersökningar
- Anmälningar av, eller diskussion om, nya böcker.
- Debattinlägg, diskussioner osv. kring svensk arkeologi.

Intressant information kan också spridas via samfundets Facebook-sida.

Kontakta Gjallarhornets redaktörer:

Jhonny Therus (jhonny.therus@arkeologgruppen.se) och

Per Nilsson (per.nilsson@ostergotlandsmuseum.se)

via email rörande möjligheten att få material publicerat i Gjallarhornet och/eller via digitala media.

Nästa nummer av Gjallarhornet!

Deadline för nästa Gjallarhornet är den **10 sept.** Vi välkomnar gärna bidrag från våra medlemmar! De skickas till Jhonny Therus eller Per Nilsson med e-post: jhonny.therus@arkeologgruppen.se och per.nilsson@ostergotlandsmuseum.se.

Gjallarhornet distribueras numera endast via e-post som pdf. Senaste numret liksom äldre årgångar finns också för nedladdning på Samfundets hemsida:

<http://www.arkeologiskasamfundet.se/gjallarhornet.html>.

OBS! Glöm inte att meddela Samfundet om du byter e-postadress eller postadress. På så vis missar du inte utskick av Gjallarhornet eller annan information. Skicka dina uppgifter om byte till info@arkeologiskasamfundet.se

OBS! Om du inte längre vill ha Gjallarhornet skickat till dig, vänligen meddela även detta till info@arkeologiskasamfundet.se så stryks ditt namn från utskickslistan.

Vill du bli ledamot i Svenska Arkeologiska Samfundet?

Är du aktiv inom det arkeologiska fältet och vill hålla dig uppdaterad om vad som sker inom dess olika grenar? Vill du vara med och utveckla Samfundets verksamhet eller delta i dess olika aktiviteter? Då välkomnar vi varmt din ansökan om medlemskap. Vi vänder oss till dig som arbetar med arkeologi inom till exempel arkeologisk uppdragsverksamhet, på universitet, museer och länsstyrelser, studerar på avancerad nivå eller är antagen till forskarutbildning.

Medlemsavgiften är sedan en tid tillbaka 200 kr/år. Som medlem får du regelbundet nyhetsbladet Gjallarhornet samt inbjudan till möten, seminarier och temaresor.

Ansökan mailas till:

ledamot@arkeologiskasamfundet.se

När du har fått besked om att ansökan godkänts sätter du in årsavgiften 200 kr på:

Kontonummer: Plusgiro 351210-0

Betalningsmottagare: Svenska Arkeologiska Samfundet. På första inbetalningen, ange ”ny medlem”, namn, adress och e-post.

Svenska Arkeologiska Samfundets årsmöte 2024

2024.05.08, kl 15 – 18.00.

Plats: Upplandsmuseet och digitalt via Teams.

Röstlängd: På plats Mikael Eboskog, Roger Nyqvist, Ingrid Berg, Jhonny Therus. Digitalt Peter Holmberg, Elisabeth Niklasson, Sofia Winge och Frida Palmbo.

Bilaga 1. Förslag till stadgeändringar.

Mötet föregicks av utdelning av priset den Gyllene skårsleven till årets rapport 2023, *Norvik. Gropkeramisk boplats och hantverk i ytterskärgård*, vilket mottogs av huvudförfattaren Britta Kihlstedt, Stiftelsen kulturmiljö. Britta höll också en kortare presentation om platsen. Därpå följde två presentationer. Den första *Om en hallbyggnad på Kungsgårdsplatån i Gamla Uppsala* gavs av Per Frölund, Upplandsmuseet, och den andra *Om myntfyndet från Brahekyrkan och dess kontext* gavs av Anna Ödeén, Jönköpings läns museum. Sedan följde årsmötesförhandlingarna och kvällen avslutades med mat på O'Neill's irländska pub.

Protokoll

§ 1. Mötets öppnande.

berättelse har inte blivit klart till årsmötet, varför punkten tas upp vid ett extra årsmöte 12 juni 2024 kl 19-19:30.

§ 2. Fråga om mötets behöriga utlysande.

Mötet fanns behörigt utlyst.

§ 7. Frågan om ansvarsfrihet för styrelsen.

Bordlades. I och med att förvaltningsberättelse och revisionsberättelse inte blivit klart (se § 6 ovan) kan inte styrelsen ges ansvarsfrihet vid detta möte. Punkten tas upp vid ett extra årsmöte 12 juni 2024 kl 19-19:30.

§ 3. Fastställande av dagordning.

Genomfördes. Det slogs fast att årsmötet kommer behöva kompletteras med ett extrainsatt årsmöte för att genomföra §6 och §7. Det extrainsatta mötet sker den 12 juni 2024 kl 19-19:30 och kallas till snarast.

§ 8. Val av styrelseordförande.

Mikael Eboskog valdes för ett år till.

§ 4. Val av mötesordförande, mötessekreterare samt två justeringsmän tillika rösträknare.

Ordförande: sittande, Mikael Eboskog. Sekreterare: Jhonny Therus. Justerare Roger Nyqvist och Ingrid Berg.

§ 9. Val av övriga styrelseledamöter och suppleanter.

Inga meddelanden hade inkommit till valberedningen.

Ledamoten Gustav Wollentz avgår.

§ 5. Upprättande och justering av röstlängd.

Genomfördes, se ovan.

Övriga, Catrin Sandberg, Frida Palmbo, Per Nilsson, Lars Ersgård, Ola Jensen, Jhonny Therus, Peter Holmblad och Karin Ojala har inte meddelat att de avsäger sig uppdraget.

§ 6. Behandling av förvaltningsberättelse och revisionsberättelse.

Bordlades. Förvaltningsberättelse och revisions-

Nyval av styrelseledamöter är Roger Nyqvist som tidigare varit valberedning och kassör.

§ 10. Val av revisorer och suppleanter.

Sittande internrevisorer, Ingrid Berg och Sofia Winge, sitter kvar.

Som ny suppleant väljs Axel Frejman, Uppsala universitet.

Övriga suppleantplatser är vakanta.

§ 11. Fastställande av eventuella avgifter.

Styrelsens förslag var att nuvarande 200 kr kvar står. Förslaget godkändes av mötet.

§ 12. Val av valberedning.

Bordlades. Inga förslag har inkommit, Roger Nyqvist avgår ur valberedningen. Punkten tas upp igen vid det extra årsmöte 12 juni 2024 kl 19-19:30.

§ 13. Ärenden väckta av styrelsen eller ledamöter.

Inför mötet hade ett förslag på stadgeändringar skickats ut. *Se bilaga 1.* Ändringarna godtogs av mötet.

§ 14. Meddelande om beslut om stipendier ur Rosa Tengborgs stipendiefond.

Stipendiesekreterare Gustav Wollentz var inte närvarande, men hade i förväg meddelat via e-mail vem som fick stipendiet. Detta meddelas på det extrainsatta årsmötet.

§ 15. Övriga frågor.

15.1. Frågan restes rörande hur vi ska gå tillväga för att värva medlemmar? I nuläget har vi 118 betalande medlemmar, men betydligt fler registrerade. Ingrid föreslår en reklamkampanj. Frågan hänger också ihop med att Samfundet idag inte har en tydlig identitet eller synligt driver några frågor som kan attrahera medlemmar.

Tillträdande styrelse får i uppdrag att ta tag i frågan om Samfundets rekrytering och framtid och ta fram ett förslag till hur rekryteringen kan ökas.

15.2. Eftersom Samfundets reseverksamhet lagts på is under året i och med att Paradisresor, vilka Samfundet ordnat resor tillsammans med, lagt ned sin verksamhet och Samfundets senaste reseansvarig Héléne Borna-Ahlkvist av sagt sig uppdraget restes frågan vad vi skall göra med reseverksamheten?

Frågan hänger på att någon som är entusiastisk kan ta på sig rollen som reseansvarig. Det har tidigare annonserats i Gjallarhornet efter en reseansvarig. Dock utan respons. Flera på mötet sade sig vara intresserade av kortare resor inom Sverige. En entusiastisk reseorganisatör som nämndes i sammanhanget är Anders Carlsson som ofta arrangerat exkursioner för studenter och andra på Stockholms universitet. Ett förslag lades fram på att Elisabeth Niklasson som regelbundet ordnar resor för sina studenter i Skottland kunde hjälpa till med en liknande resa för Samfundets medlemmar. Det var hon positiv till under förutsättningen att någon annan organiserade delen av resan som omfattade resan från Sverige till Skottland.

På det extrainkallade årsmötet kommer främst § 6 och 7 behandlas. Men Samfundets medlemmar uppmanas också att hitta lämpliga kandidater till alla vakanta platser. I dag är t.ex. flera av suppleantplatserna och valberedningen vakanta.

Mötesordförande Mikael Eboskog

Justerare Ingrid Berg

Mötessekreterare Jhonny Therus

Justerare Roger Nyqvist

Årsmötesbilaga 1. Stadgeändringar antagna vid årsmötet 2024

Samfundets stadgar

Antagna vid årsmötet 10 maj 2001, ändrade vid årsmötet 24 april 2004, ändrade vid årsmötet 2013, ändrade vid årsmötet 2015.

SYFTE

Svenska Arkeologiska Samfundet arbetar för att för-ena aktiva arkeologer och skapa en plattform där representanter från fältets olika grenar kan mötas. Dess uppgift är att hålla en diskussion om arkeolo-gins förutsättningar, praxis, utveckling och framtid levande och skapa olika typer av forum för dessa samtal. Detta kan göras i föredrag, publikationer, eller i debatter vid mötena, i dagspress eller genom sociala medier. Samfundet har också till syfte att genom stipendier stödja arkeologisk forskning.

Samfundets intresseområde innefattar all arkeologi samt angränsande forskningsområden inom och utom landet.

Samfundet ska verka för sammanhållning mellan alla arkeologer och särskilt ta tillvara arkeologers allmänna yrkesintressen. Det ska ske genom att Samfundet aktivt deltar i samhällsdebatten genom opinionsbildning och som remissinstans.

Samfundet ska följa och informera om utvecklingen inom främst svensk arkeologi genom tidskriften Current Swedish Archaeology, genom att 4 gånger per år utge nyhetsbrevet Gjallarhornet och genom att vara aktiva i sociala medier och på hemsida. Svenska Arkeologiska Samfundets har även utarbe-tat principer för god arkeologisk praxis.

~~Samfundet ska vartannat år arrangera ett allmänt arkeologiskt möte eller delta i motsvarande konfe-rens med eget arrangemang eller vara en aktiv part i konferensarrangemanget.~~

”Ny skrivelse”

Samfundet bör vartannat år arrangera ett allmänt arkeologiskt möte eller delta i motsvarande konfe-rens med eget arrangemang eller vara en aktiv part i konferensarrangemanget.

MEDLEMSKAP

§ 1. Samfundet består av ledamöter, hedersledamöter och stiftande ledamöter.

§ 2. Till ledamöter av Samfundet kan antas personer, som i sin yrkesutövning aktivt arbetar med arkeologi. Följande alternativa kriterier gäller:

Person som antas som ledamot ska vara studenter på avancerad nivå eller doktorand antagen till forskarut-bildning.

Person som antas som ledamot ska ha väldokumente-rad, yrkesmässig erfarenhet inom museivärlden, kul-turmiljövård och/eller annan yrkesverksamhet med relevans för arkeologin.

Vill ledamot utträda ur Samfundet, ska ledamoten informera styrelsen om detta. Utträdet skall redovisas och protokollföras vid närmast följande sammanträde med styrelsen.

Styrelsen har rätt att med omedelbar verkan utesluta en ledamot om särskilda skäl föreligger.

”Tilläggs-text” Ledamot som upprepat uteblir med sin årsavgift kan av Styrelsen uteslutas ur Samfundet.

Till Samfundets hedersledamöter kan väljas personer som särskilt gagnat arkeologin. **”Tilläggs-text” Leda-mot som går i pension och lämnar sin aktiva yrkes-verksamhet övergår till att bli senior ledamot.**

Till stiftande ledamöter kan antas personer, som ge-nom ekonomiskt stöd visat sitt intresse för Samfun-det.

SAMFUNDETS ORGAN

§ 3. Samfundets organ är årsmötet, styrelsen, reviso-erna och valberedningen.

STYRELSEN

§ 4. Samfundets angelägenheter handhas av en styrelse, vilken väljs av årsmötet. Till styrelsen är endast ledamöter valbara. Styrelsen består av 10 ledamöter jämte ordförande samt högst 9 suppleanter. Ordförande väljs av årsmötet för en period av två år; omval för ytterligare en period kan ske vid behov. Styrelsen utser inom sig vice ordförande, sekreterare och skattmästare.

”Ny skrivelse”

Samfundets angelägenheter handhas av en styrelse, vilken väljs av årsmötet. Till styrelsen är endast ledamöter valbara. Styrelsen består av minst 6 till maximalt 10 ledamöter jämte ordförande samt högst 9 suppleanter. Ordförande väljs av årsmötet för en period av två år; omval för ytterligare en period kan ske vid behov. Styrelsen utser inom sig vice ordförande, sekreterare och skattmästare.

På årsmötet väljs även två revisorer och två revisors-suppleanter. Förslag till val av ordförande, styrelse och revisorer upprättas av en av årsmötet för två år utsedd valberedning bestående av tre personer.

”Ny skrivelse”

På årsmötet väljs även två revisorer och två revisors-suppleanter. Förslag till val av ordförande, styrelse och revisorer upprättas av en av årsmötet för två år utsedd valberedning bestående av två till tre personer.

§ 5. Styrelsen är beslutsmässig då minst 6 av dess ledamöter är närvarande. Suppleanter äger rösträtt i den mån ordinarie ledamöter inte är närvarande och i den ordningsföljd de invalts. Vid lika röstetal är ordförandens röst utslagsgivande.

”Ny skrivelse”

Styrelsen är beslutsmässig då minst mer än hälften av dess ledamöter är närvarande. Suppleanter äger rösträtt i den mån ordinarie ledamöter inte är närvarande och i den ordningsföljd de invalts. Vid lika röstetal är ordförandens röst utslagsgivande.

LEDAMÖTERNA

§ 6. Ledamot erlägger en årsavgift, som föreslås av styrelsen och fastställs av årsmötet. **”Tilläggs-text”**
Ingen avgift erläggs för hedersledamot, stiftande eller senior ledamot.

§ 7. Samfundets ledamöter antas av styrelsen (jfr §2). För att antas som ledamot i Samfundet fordras bifall av 2/3 av totala antalet styrelseledamöter.

§ 8. Samfundets styrelse kan vid behov besluta om avgifter för särskilda ändamål.

VERKSAMHETSÅR

§ 9. Samfundets verksamhetsår utgörs av kalenderår.

§ 10. Samfundet sammanträder minst två gånger årligen, vilket bör ske minst en gång på hösten och en gång på våren. Årsmötet sammanfaller med en av års sammankomsterna.

§11. Styrelsen ska senast den 1 mars närmast efter verksamhetsårets utgång till revisorerna avlämna årsredovisning med förvaltningsberättelse. Styrelsen äger vidare att till årsmötet föreslå en verksamhetsplan och en budget.

ÅRSMÖTE

§ 12. Årsmöte hålls under april eller maj månad. Kallelse till årsmöte ska ske genom meddelande i Gjallarhornet och genom brev eller e-post till alla medlemmar.

Kallelse ska ske minst tre veckor före mötet. Kallelsen ska åtföljas av föredragningslista. Verksamhetsberättelse med bokslut, revisionsberättelse, verksamhetsplan och budget för det närmaste året, förslag från valberedningen samt eventuellt övriga handlingar av betydelse för beslut i viktiga frågor ska finnas tillgängliga i anslutning till årsmötet.

Förslag som ledamot vill ha behandlat på årsmöte lämnas till styrelsen två veckor före mötet.

Vid omröstning tillämpas enkel majoritet. Vid lika röstetal har ordförande utslagsröst.

Vid årsmöte ska följande ärenden förekomma:

1. Mötets öppnande.
2. Fråga om mötets behöriga utlysande.
3. Fastställande av dagordning.
4. Val av mötesordförande, mötessekreterare samt två justeringsmän tillika rösträknare.
5. Upprättande och justering av röstlängd.
6. Behandling av förvaltningsberättelse och revisionsberättelse.
7. Fråga om ansvarsfrihet för styrelsen.
8. Val av styrelseordförande.
9. Val av övriga styrelseledamöter och suppleanter.
10. Val av revisorer och suppleanter.
11. Fastställande av eventuella avgifter.
12. Val av valberedning.
13. Ärenden väckta av styrelsen eller ledamöter.
14. Meddelande om beslut om stipendier ur Rosa Tengborgs stipendiefond.
15. Övriga frågor.

§ 13. Extra årsmöte kan utlysas när så fordras eller när revisorerna kräver detta. Kallelse till extra möte ska jämte föredragningslista utfärdas senast tre veckor före mötet genom Gjallarhornet eller genom brev eller e-post till ledamöterna. Vid det extra årsmötet behandlas endast frågor som föranlett mötet och som upptagits på föredragningslistan.

SAMFUNDETS ANGELÄGENHETER

§ 14. Ordföranden ska bevaka att fattade beslut verkställs. Det åligger även ordföranden att skicka kallelser till styrelsemöten och årssammankomster.

§ 15. Skattmästaren ska handha Samfundets ekonomiska angelägenheter och tecknar jämte ordföranden Samfundets firma.

§ 16. Samfundets styrelse ansvarar för förvaltning av Samfundets stipendiefond samt bereder och beslutar om stipendier.

§ 17. Redaktörer för Current Swedish Archaeology tillsätts av styrelsen.

§ 18. Redogörelser för Samfundets verksamhet ska periodiskt publiceras.

§ 19. Förteckning ska föras över Samfundets ledamöter.

FIRMA OCH SÄTE

§ 20. Samfundet, vars firma är Svenska Arkeologiska Samfundet, har sitt säte i Stockholm.

STADGEÄNDRINGAR

§ 21. Ändringar av dessa stadgar beslutas endast på ordinarie årsmöte efter förberedande behandling av styrelsen.

UPPLÖSNING AV SAMFUNDET

§ 22. Om Samfundet upplöses överlämnas dess tillgångar till Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien att användas för befrämjande av arkeologisk verksamhet.

Beslut om upplösning fattas vid två på varandra följande årsmöten.

Svenska Arkeologiska Samfundets extrainsatta årsmöte 2024

2024.06.12. Kl 19.00

Plats: Digitalt via Teams.

Röstlängd: Mikael Eboskog, Ingrid Berg, Jhonny Therus, Lars Ersgård, Sofia Winge och Frida Palmbo.

Bilaga 1. Förvaltningsberättelse och revisionsberättelse

Vid årsmötet blev inte årsberättelsen klar i tid för att revisorerna ska ha hunnit granska den, samt stipendiepunkten hade bara redovisats i meddelande via mail. Varför de punkter som berördes av dessa sköts upp till detta extra årsmöte.

Protokoll

§ 1. Mötets öppnande.

§ 2. Fråga om mötets behöriga utlysande.

Mötet fanns behörigt utlyst.

§ 3. Fastställande av dagordning.

Genomfördes. Det extrainsatta årsmötet behandlade bara de punkter som behövde kompletteras efter det ordinarie årsmötet.

§ 4. Val av mötesordförande, mötessekreterare samt två justeringsmän tillika rösträknare.

Ordförande: sittande, Mikael Eboskog. Sekreterare: Jhonny Therus. Justerare Frida Palmbo och Lars Ersgård.

§ 5. Upprättande och justering av röstlängd.

Genomfördes, se ovan.

§6 Behandling av förvaltningsberättelse och revisionsberättelse.

Berättelserna lästes och revisorerna rekommenderade att styrelsen kunde ges ansvarsfrihet.

§7 Frågan om ansvarsfrihet för avgående styrelse.

Avgående styrelsen beviljades ansvarsfrihet.

§ 12. Val av valberedning.

Inga förslag har inkommit varför frågan skjuts vidare till den tillträdande styrelsen.

§ 13. Ärenden väckta av styrelsen eller ledamöter.

Inga ärenden fanns.

§ 14. Meddelande om beslut om stipendier ur Rosa Tengborgs stipendiefond.

Avgående stipendiesekreterare Gustav Wollentz var inte närvarande, men hade i förväg meddelat via email att: *Alessia Iaconelli* har blivit tilldelad Rosa Tengborgs stipendium för att delta i arkeologiskt fältarbete i Italien. Hon blir tilldelad 20 000 kr.

§ 15. Övriga frågor.

Inga övriga frågor

Det konstituerande styrelsemötet kallas till så snart som möjligt.

Mötesordförande Mikael Eboskog

Mötessekreterare Jhonny Therus

Justerare Frida Palmbo

Justerare Lars Ersgård